

NATURA 2000-GEBIED: 038 RIJNTAKKEN
VERSLAG VELDBEZOEK DD. 12 JULI 2017

Aanwezig namens Provincie:

Aanwezig namens Terreinbeheerder:

Overige aanwezigen:

Datum bezoek:

12 juli 2017

Doel

Het jaarlijkse veldbezoek is in het kader van de PAS uitgevoerd om de vinger aan de pols te houden m.b.t. zichtbare ontwikkelingen. Centraal staat daarbij de vraag of er ontwikkelingen zijn die afwijken van datgene waar in de gebiedsanalyse van uit is gegaan.

Als voorbereiding op het veldbezoek is de beheerder bevraagd m.b.t. eerder waargenomen signalen uit het veld. Daarnaast zijn de gebiedsanalyse en het verslag met aandachtspunten van vorig jaar doorgenomen.

Bevindingen

Doordat Rijntakken een groot Natura 2000-gebied is, is het niet mogelijk om alle locaties met stikstofgevoelige habitattypen jaarlijks te bezoeken. Dit jaar is gekozen aandacht te besteden aan de habitattypen Stroomdalgraslanden (H6120) en Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (H6510A), evenals vorig jaar. Toen zijn de gebieden Cortenoever, Wilpse Klei, Millingerwaard en Amerongse Buitenpolder bezocht. Dit jaar zijn de Vreugdenrijkerwaard (Natuurmonumenten) en Duursche Waarden (Staatbosbeheer) bezocht.

Aan het eind van het verslag zijn de habitattypenkaarten van de deelgebieden opgenomen.

Stroomdalgrasland (H6120)

Vreugdenrijkerwaard

Het stroomdalgrasland in de Vreugdenrijkerwaard heeft bijzondere kwaliteiten met typische soorten als wilde averuit, zacht vetkruid, liggende ereprijs en veldsalie. De beheerder (Natuurmonumenten) uit zijn zorg over de achteruitgang van de kwaliteit van het habitatype. Monitoringsgegevens van de afgelopen 20 jaar laten zien dat sinds 2010 een aantal typische soorten in bedekking afneemt als gevolg van een combinatie van factoren. Verhoogde stikstofdepositie draagt bij aan een hoog aandeel hoogproductieve grassen. Er zijn geen tot weinig zandige plekken waar de typische soorten van het habitatype Stroomdalgraslanden kunnen kiemen. Daarnaast neemt de dynamiek op de oevers af. Het gebied is de laatste jaren namelijk ingrijpend veranderd door maatregelen in het kader van het programma 'Ruimte voor de Rivier' (de aanleg van twee nevengeulen (2003 en 2016) en zomerbedverlaging van de IJssel). Daarnaast heeft de IJssel ter hoogte van de Vreugdenrijkerwaard al sinds lange tijd stenen oevers. Deze factoren hebben bijgedragen aan het verlagen van de dynamiek op de oevers. De overstromingsfrequentie van habitatype Stroomdalgrasland lijken hierdoor afgenomen en lager dan wenselijk volgens het profielendocument (eens per 8 jaar ipv 1 á 2 jaar). Daarnaast bevat het water dat het habitatype nog wel bereikt, te weinig zand. Het gevolg is dat onvoldoende kalkhoudend rivierzand in het habitatype wordt afgezet om verzuring te

voorkomen, terwijl kenmerkende soorten van het habitatype juist afhankelijk zijn van dergelijk rivierzand. Een bijkomende zorg is dat er plannen zijn voor het aanpassen van de Roggebotsluis, waardoor de rivierdynamiek mogelijk nog verder gaat afnemen.

De PAS-gebiedsanalyse beschrijft maatregelen die het effect van de verhoogde stikstofdepositie moeten tegengaan. Natuurmonumenten heeft een maatregelenplan opgesteld waarin deze PAS-maatregelen zijn uitgewerkt. Het gaat om aanvullend maaien (M13: (Extra) maaien/hooien en afvoeren en nabeweiden) en het toepassen van verlengde seizoensbegrazing. Het maaien gebeurt op het perceel grenzend aan het stroomdalgrasland, met de bedoeling de koeien langer op het stroomdalgrasland zelf te laten grazen, zodat de vegetatie kort de winter in gaat. Hiermee hoopt de beheerder tevens de verplaatsing van nutriënten door de grote grazers, van voedselrijke terreindelen naar voedselarmere, op te heffen. Het risico bestaat echter dat het vee een voorkeur heeft om te grazen in de gemaaide percelen. Daarom dient het gedrag en de graasintensiteit van de koeien gemonitord te worden, zodat indien nodig bijgestuurd kan worden met een tijdelijk raster. De uitvoering van het maatregelenplan stukt door het uitblijven van financieringsafspraken tussen Natuurmonumenten en provincie Overijssel. Er is op drie plekken kleinschalig geplagd (tevens een PAS-maatregel, M14: Kleinschalig plaggen). Drie jaar na dato worden de plekken gedomineerd door hoogproductieve grassen en kale plekken. De plekken lijken intensief benut te zijn door het vee. Op deze wijze uitvoeren van de maatregel pakt dus niet goed uit.

Een belangrijke constatering is dat de beheerder (Natuurmonumenten) sterke twijfels heeft over de volledigheid van het maatregelenpakket. Zij geeft aan dat het van groot belang is om de rivierdynamiek te vergroten zodat het habitatype Stroomdalgrasland met grotere regelmaat overstroomt, waarbij voldoende zand wordt afgezet. Hiervoor is het wenselijk om de oeverbestorting te verwijderen. Deze maatregel (M4: Verwijderen oeverbestorting) is in de PAS-gebiedsanalyse opgenomen, maar pas voor het tweede tijdvak, indien blijkt dat doelstellingen onvoldoende gerealiseerd worden met de overige maatregelen. De wens van Natuurmonumenten is om deze maatregel naar voren te halen. Daarnaast is de aanleg van een zandmotor een maatregel die het overwegen waard is. Dit houdt in dat stroomopwaarts in de rivier kalkrijk zand wordt gedeponneerd, waardoor zandafzetting in het habitatype bij overstroming toeneemt. Voor beide maatregelen (verwijderen oeververharding en zandmotor) is samenwerking met Rijkswaterstaat nodig. Provincie Gelderland neemt initiatief om de mogelijkheden voor deze aanvullende maatregelen op het bestaande maatregelenpakket te verkennen met Rijkswaterstaat. Provincie Overijssel wil ook graag bij deze verkenning betrokken worden.

In opdracht van de provincie Gelderland wordt een PAS-monitoringsplan voor de Rijntakken opgesteld. De Vreugdenrijkerwaard zal hierin meegenomen worden.

De zuidelijke punt van het op de habitatypenkaart aangegeven habitatype Stroomdalgrasland is momenteel niet in het maatregelenplan van Natuurmonumenten opgenomen als locatie waar extra gemaaid gaat worden. Aanwezigen stellen dat dat wel een positief effect kan hebben tegen de verruiging. Een nadeel van maaien is het risico op bodemverdichting. Intensiever begrazen is een alternatief. De beheerder (Natuurmonumenten) neemt deze opties in overweging.

Duursche Waarden

Het habitatype Stroomdalgraslanden in de Duursche Waarden is in beheer sinds 28 jaar. De beheerder (Staatsbosbeheer) kiest hier voor een integraal begrazingsbeheer, waarbij vooral op de gewenste vegetatiestructuur gestuurd wordt: er is jaarrond begrazing door pony's en Schotse hooglanders (zie foto). Het habitatype kent hier een lage dynamiek, het overstroomt ca. eens in de 25 jaar. De vegetatie ontwikkelt zich redelijk, een deel van de typische soorten zoals veldsalie en liggende ereprijs ontbreken. Het oppervlak aan stroomdalgraslanden met typische soorten bovenstrooms van de Duursche Waarden is klein, daardoor bereiken plantenzaden van die soorten maar beperkt het gebied. Het aandeel ruigtesoorten is als gevolg

van de verhoogde stikstofdepositie relatief hoog. Ook de door de beheerder gekozen beheerstrategie, sturen op structuur, draagt hier aan bij. Staatsbosbeheer kiest in de Duursche Waarden voor jaarrond begrazing zonder (aanvullend) maaibeheer. Staatsbosbeheer heeft deze afweging gemaakt in relatie met andere terreinen langs de IJssel. Staatsbosbeheer bezit meerdere gebieden met hogere potenties voor goed ontwikkeld habitatype Stroomdalgrasland en kiest ervoor om in die gebieden wel doelgericht op stroomdalsoorten te sturen. Provincie Gelderland neemt initiatief om in samenspraak met ook andere beheerders van de uiterwaarden in kaart te brengen welke kwaliteiten er zijn, en om uit te werken waar kwaliteitsverbetering en uitbreiding van het habitatype Stroomdalgrasland het beste kan en moet worden gerealiseerd.

Stroomdalgrasland in de Duursche Waarden waarbij met een integraal begrazingsbeheer vooral op variatie in structuur wordt gestuurd

Het noordoostelijke gebied dat is aangewezen als habitatype Stroomdalgrasland is aangelegd ter compensatie van de nevengeul die in 1988 is aangelegd. Het gebied is toen gecreëerd door (basenhoudend) zand op te brengen. In 2010 bestond de vegetatie nog voor 30 procent uit de Associatie van vetblad en tijm (goed ontwikkeld habitatype Stroomdalgrasland), nu is het bijna helemaal dichtgegroeid met vooral gewoon haakmos (zie foto). Hier is de verzurende invloed van de verhoogde stikstofdepositie nog groter dan op het andere gebied, vanwege de hogere ligging en daarmee nog lagere overstromingsfrequentie. Het bufferend vermogen van het opgebrachte zand in 1988 is inmiddels door uitloging verdwenen. De beheerder (Staatsbosbeheer) is aan het uitzoeken of hier intensiever begraasd kan worden, met name in de winter, om de effecten van de verhoogde stikstofdepositie tegen te gaan.

Deel van het stroomdalgrasland is dichtgegroeid met gewoon haakmos

Uitbreiding Stroomdalgrasland (H6120)

Vreugdenrijkerwaard

De beheerder geeft aan dat er buiten het Natura 2000-gebied goede kansen liggen voor de uitbreiding van het habitatype Stroomdalgrasland. Door aanleg van de tweede nevengeul (2016 afgerond) is de dijk opgeschoven naar het oosten. De voormalige binnendijkse gras-

landen zijn daardoor nu buitendijks en zijn niet begrensd in het natuurbeheerplan. De percelen worden binnenkort in landbouwkundig gebruik genomen. Landschapsecologisch gezien zouden deze graslanden een geschikte locatie voor de uitbreiding van habitattype Stroomdalgraslanden kunnen zijn. Provincie Overijssel en Gelderland organiseren een gesprek of kort veldbezoek samen met Rijkswaterstaat en Natuurmonumenten om gezamenlijk de opties voor uitbreiding (potentieel) stroomdalgrasland te verkennen. Provincie Overijssel neemt hiervoor initiatief.

Binnen het Natura 2000-gebied op de lagere delen van de oever (nabij de IJssel) is het habitattype Stroomdalgraslanden niet aanwezig. De ontwikkeling in vegetatie is hier goed en gaat in de richting van kwalificerend habitattype Stroomdalgrasland. Er komen typische soorten zoals geel walstro en rivierkruiskruid voor (zie foto). De vegetatie heeft echter een extra zet nodig in de vorm van maatregelen die voor verdere verschralling zorgen en de depositie van rivierzand stimuleren. De verschrallingsmaatregelen zijn opgenomen in het maatregelenplan dat Natuurmonumenten heeft gemaakt.

Rivierkruiskruid (links) en geel walstro (rechts), typische soorten van het stroomdalgrasland

Duursche Waarden

Ten westen van de steenfabriek ontwikkelt de vegetatie zich in de richting van habitattype Stroomdalgrasland; geel walstro en sikkelsklaver komen er voor. De grond is hier vrij lemig, wat de effecten van de verhoogde stikstofdepositie relatief beperkt houdt. De beheerder (Staatsbosbeheer) gaat intern na of hier mogelijkheden zijn om de graasdruk te verhogen om het habitattype te ontwikkelen.

Glanshaverhooiland (H6510A)

Vreugdenrijkerwaard

In het zuiden van de Vreugdenrijkerwaard is een grasland op de habitattypenkaart opgenomen als Glanshaverhooiland. Tijdens het veldbezoek is geconstateerd dat dit grasland zich niet kwalificeert, er is een fout gemaakt bij het opstellen van de habitattypenkaart. De volgende vegetatiekartering moet uitwijzen of de vegetatie zich verder ontwikkelt tot (matig ontwikkeld) habitattype Stroomdalgrasland.

Duursche Waarden

Een strook langs de dijk (Rijksstraatweg) is aangewezen als habitattype Glanshaverhooiland. Ten tijde van het veldbezoek was het gemaaid. De beheerder geeft aan dat de soortensamenstelling goed is en dat er geen aandachtspunten zijn.

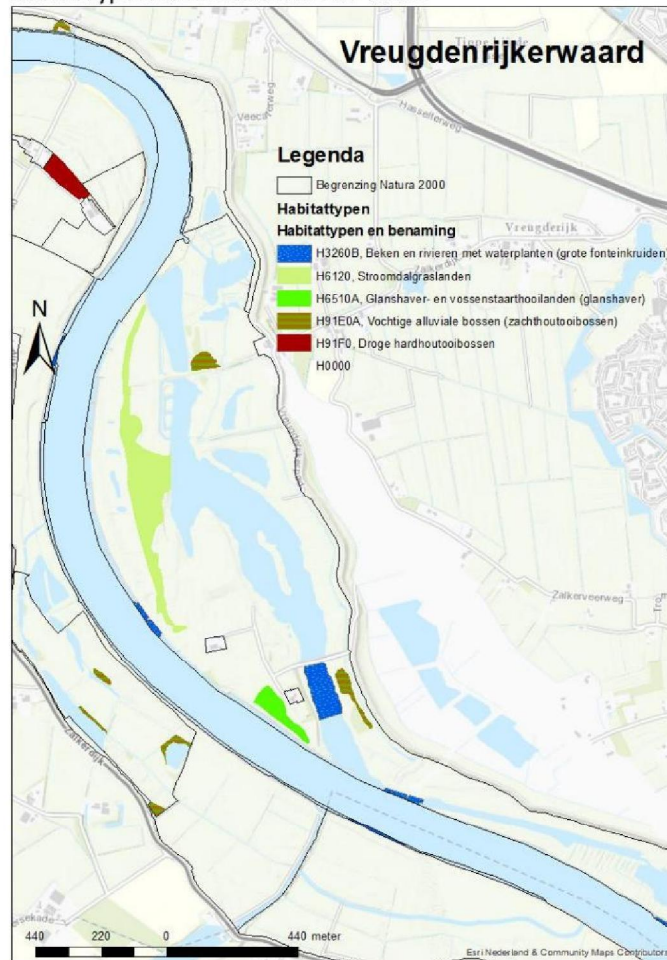
Conclusies

De ontwikkelingen van de stikstofgevoelige habitattypen in het gebied is conform de verwachting zoals beschreven in de Gebiedsanalyse PAS. Wel bestaan bij de beheerder van de Vreugdenrijkerwaard twijfels over de volledigheid van het maatregelenpakket.

Naar aanleiding van het veldbezoek in de Vreugdenrijkerwaard en Duursche Waarden, zijn de volgende aandachtspunten naar voren gekomen en afspraken gemaakt:

- Urgentie uitvoering PAS-maatregelen
Het habitatype Stroomdalgrasland laat zoals de PAS-gebiedsanalyse al beschrijft, een (sterk) dalende trend in kwaliteit zien. Daarom is het urgent dat de PAS-maatregelen worden uitgevoerd. Natuurmonumenten heeft een maatregelenplan gereed voor de Vreugdenrijkerwaard. De uitvoering van het plan is afhankelijk van het tot stand komen van financieringsafspraken tussen Natuurmonumenten en provincie Overijssel.
- Twijfels over volledigheid maatregelenpakket
Daarnaast heeft de beheerder Vreugdenrijkerwaard (Natuurmonumenten) sterke twijfels of de in de eerste beheerplanperiode ingezette maatregelen afdoende zijn. Inzet van aanvullende maatregelen als verwijdering van de oeverbesteding (M5) en nadenken over nieuwe maatregelen, zoals de aanleg van een zandmotor, is mogelijk wenselijk. Provincie Gelderland neemt initiatief om deze mogelijkheden te verkennen in samenwerking met de beheerders (o.a. Rijkswaterstaat) en provincie Overijssel.
- Uitvoering maatregel plaggen (M14)
Plaggen als maatregel tegen verhoogde stikstofdepositie (M14) dient tegen het licht te worden gehouden. In de Vreugdenrijkerwaard wordt de bestaande plagplek drie jaar na dato gedomineerd door hoogproductieve grassen. Op deze locatie en op deze wijze pakt deze maatregel dus niet goed uit.
- Opstellen PAS-monitoringsplan
Provincie Gelderland neemt initiatief om voor de Rijntakken een PAS-monitoringsplan op te stellen. De Vreugdenrijkerwaard maakt hier onderdeel van uit.
- Verkenning aanvullend beheer
Natuurmonumenten verkent mogelijkheden voor aanvullend beheer in zuidelijke punt van het habitatype Stroomdalgrasland in de Vreugdenrijkerwaard. Staatsbosbeheer zoekt uit of er mogelijkheden zijn voor een intensiever begrazingsbeheer in het oostelijke gebied met habitatype Stroomdalgrasland in de Duursche Waarden.
- In kaart brengen kwaliteit en mogelijkheden habitatype Stroomdalgrasland
Provincie Gelderland neemt initiatief om in samenspraak met de beheerders van de uiterwaarden in kaart te brengen welke kwaliteiten er zijn, en om uit te werken waar kwaliteitsverbetering en uitbreiding van het habitatype Stroomdalgrasland het beste kan en moet worden gerealiseerd.
- Kansen uitbreiding habitatype Stroomdalgrasland
In de Vreugdenrijkerwaard liggen buiten het Natura 2000 gebied kansen voor uitbreiding van stroomdalgrasland. Verder zijn er kansen voor uitbreiding binnen het Natura 2000 gebied op de lagere delen bij de IJssel (Vreugdenrijkerwaard) en ten westen van de steenfabriek (Duursche Waarden). Staatsbosbeheer verkent voor dit laatste gebied de mogelijkheden om de graasdruk te verhogen ten behoeve van verdere vershraling.
- Glanshaverhooiland kwalificeert niet
De vegetatie in het zuiden van de Vreugdenrijkerwaard die aangewezen is als habitatype Glanshaverhooiland kwalificeert niet. De habitattypenkaart moet hierop herzien worden. Het habitatype ontwikkelt zich elders in de Duursche Waarden wel naar verwachting.

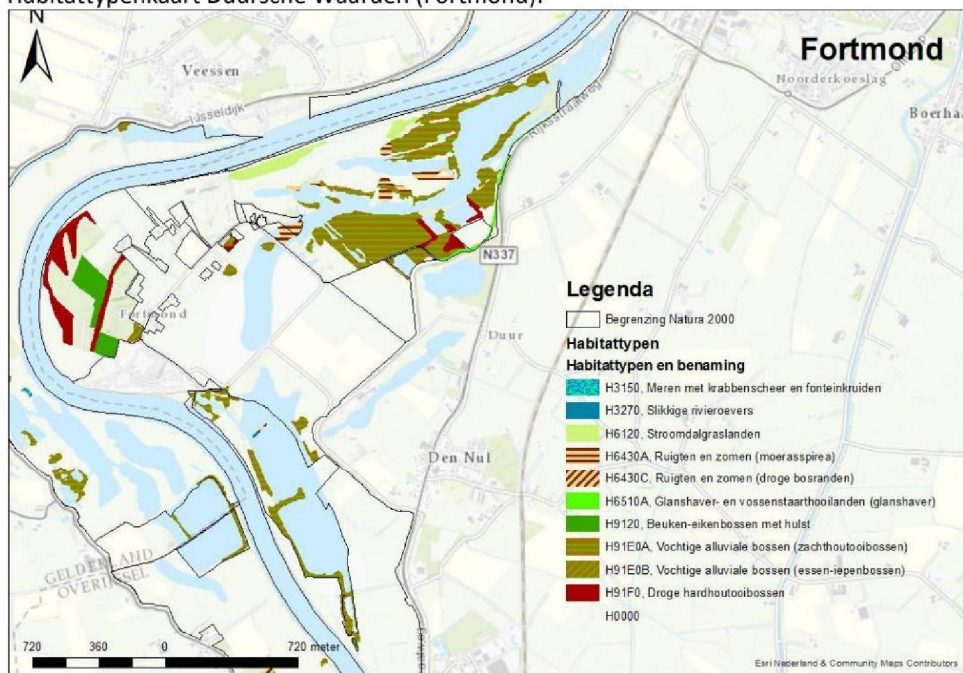
Habitattypenkaart met oude TOP-kaart:

Nieuwe situatie met tweede nevengeul (lichtgroen = habitatype Stroomdalgrasland, felgroen = habitatype Glanshaverhooiland)

Habitattypenkaart Duursche Waarden (Fortmond):

Dit verslag is vastgesteld door:

.....
Handtekening

(datum)

.....
Handtekening

(datum)